

Heskestad (Elle) baryttforekomst, Farsund

Av Harald Breivik

Lokalisering

På innmark nær veien fra Ore til Sigersvoll, ca 17 km fra Farsund og 3 km fra Sigersvoll. Mulig funnsted også i veigrøft ved Tomstad, 2 km lenger sør, samt i veigrøft langs veien mot Vigan. Kartblad: 1311 2 Farsund.

Opptreden

Gang i en blandingsbergart av farsunditt (en hyperstenmonzogranitt) og gneis. Gangen stryker 150° SE og har et fall på 75° NE, mektighet minst 8 m, lengde i dagen 65 m. Det er overdekning på hengsiden, derav usikker mektighet. I hengen er det et

skjerp på mangan. Gangen har antagelig hydrotermal opprinnelse, i den sørøstre enden av Heskestadtjernet krysses den av en diabasgang som fortsetter langs grusveien mot 066°N. Baryttgangen kan være forskjøvet en god del meter mot SW langs denne diabasgangen.

Påviste mineraler, ifølge analyser

Barytt (BaSO_4) 73 – 84 %; Flusspat (CaF_2) 20 %; Kalsitt (CaCO_3) 5 %; Kvarts (SiO_2) 2 % samt spor av manganmineraler (pyrolusitt og ramsdellitt), goethitt og blyglans (galenitt).

Ivrige mineralsamlere. Foto: Harald Breivik.

Historie

Antagelig funnet før 1878 da Th. Kjerulf nevner Elledalen ved Farsund som funnsted for tungspat. Omtrent samtidig, ca 1880 (?) startet i følge Arnold Pettersen (grunneiger?) et «Ekersundsfirma» prøvedrift. Fra to synker på opptil 10-12 m dype ble det tatt ut anslagsvis 200 tonn barytt ble som ble lagt i en haug like nedenfor synkene. Lokaliteten er nevnt av Thorolf Vogt i 1908 sammen med en skjerp på mangan (Elledalen). Christiania Minekompani forsøkte i 1913 og like før 1. verdenskrig å starte opp drift, men mislykkes da bøndene ikke ville ha gruvedrift på eiendommene sine.

I 1946 var Arne Bugge på befarings og skrev i etterkant en rapport på industrimineraler (her barytt) og en rapport i 1947 om hva som var nødvendig av videre undersøkelser. Finn Hansen, bergingeniørstudent ved NTH tok diplomoppgaven sin i 1949 på, og undersøkte forskjellige metoder for oppredning til fremstilling av renest mulig baryttkonsentrat. Konklusjonen ble at best oppredning fikk en ved flotasjon.

I Fædrelandsvennen av 30. oktober 1950 var det et oppslag om at en regnet det som sikkert at Heskestadgruven ville bli satt i drift. Eier var da Aage Anker Nilssen. Fire mann fra Heskestad og Sigersvoll skulle foreta utvinningen. Grunnlaget var ovenfor nevnte rapport hvor det ble angitt at forekomsten var av middelsstor gehalt og at det kunne forsvares å sette i gang en foreløpig drift. I 1965 har Jens Hysingjord en oversikt over norske baryttforekomster, 12 i alt. Hysingjord mener alle er relativt små og av tvilsom økonomisk verdi.

I 1952 ble det boret to hull nord for eksisterende brudd. Hullene ble boret i vestlig retning fra veien mot Sigersvoll i en fallvinkel på 50°, begge med en lengde på 52 m. I 1972 og 1973 boret Norsk Hydro ytterligere 7 hull sør for bruddet. Resultatet var negativt med tanke på å finne baryttgangen. Det ble så en pause til 1976, da det ble boret ett hull og i 1977 da to hull ble boret. Alle boringene ble foretatt nord for eksisterende brudd og på skrå i vestlig retning. Det lengste hullet var ca 127 m. To av hullene var positive, det

Barytt fra Heskestad, finner: Birger Kroslid, eier: Agder Naturmuseum og botanisk hage. Stoffen er rundt 30 cm lang. Foto: Harald Breivik.

tredje måtte avbrytes etter at det var boret 98 m pga. at en traff på en leiromdannet diabasgang som stryker 070°. Denne går i følge kartet gjennom Heskestadtjernet og langs veien mot Sigersvoll. Alt dette ble gjort for å finne ut om forekomsten var drivverdig eller ikke. I alt ble det boret 12 hull på til sammen 1055 m. I følge rapporter fra Norsk Hydro kan det dreie seg om en reserve på mellom 2 og 4 millioner tonn barytt i forekomsten, men den er vanskelig å drive pga. den er smal, 6 - 8 m mektig, dyp, har varierende mektighet og muligheten for dyptgående råttent fjell under Heskestadtjern og i diabasgangene som stryker SW-NE.

Sigersvoll (Knaben) har hatt mutingsrettighetene i en periode etter dette, disse er nå gått ut.

Mineralenes dannelsesrekkefølge (Etter O. F. Frigstad 1997)

1. Barytt
2. Kalsitt
3. Fluoritt (grønn, fiolett og klar)
4. Kvarts
5. Pyrolusitt, Ramsdellitt, galenitt, goethitt.

NB:

Grunneier Kroslid må kontaktes før en går inn på lokaliteten!

*Ramsdellitt fra Heskestad,
bildebredde ca. 5 cm.
Finner og eier: Birger Kroslid.
Foto: Harald Breivik.*

Kilder

Th. Kjerulf (1878, s. 38): I «Stenriget og Fjeldlæren. Tredie omarbeidede udgave» nevner han Elledalen ved Farsund som finnested for tungspat.

Thorolf Vogt (1908): Schwerspat aus Norwegen vorkommen. *Norsk geologisk tidsskrift*, 1 (9): 1-56.

Arne Bugge (1946): Geologisk beskrivelse av tungspatforekomsten ved Heskestad på Lista, Vest-Agder. Rapport BA 6166, NGU

Arne Bugge (1947): Rapport angående videre undersøkelser som er nødvendig ved Heskestad tungspatforekomst, Lista, Vest-Agder. Rapport BA 6167, NGU.

Finn Hansen (1949): Tungspatmalm fra Lista. Diplomoppgave.

Aage Christensen (1952) Bergarkivet, rapport 624 og 628.

Jens Hysingjord (1965), rapport 5872: Tungspat i Norge - brev til Per C Sandberg, A/S Stordø kiseruver, Litlabø.

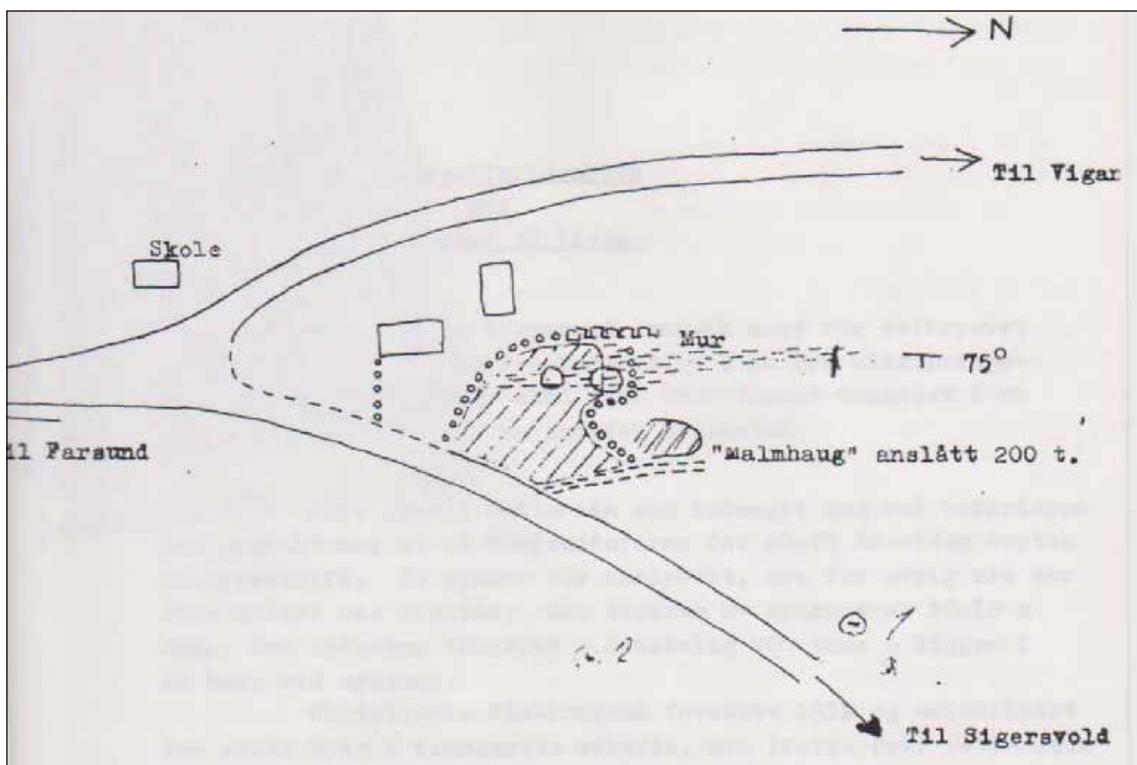
Verner Dannow, Norsk Hydro (1978): Kort sammenfatning av boreresultatene ved Heskestad tungspatforekomst. NH 98.

Verner Dannow, Norsk Hydro (1979): Kort vurdering av boreresultatene ved Heskestad tungspatforekomst. NH 17.

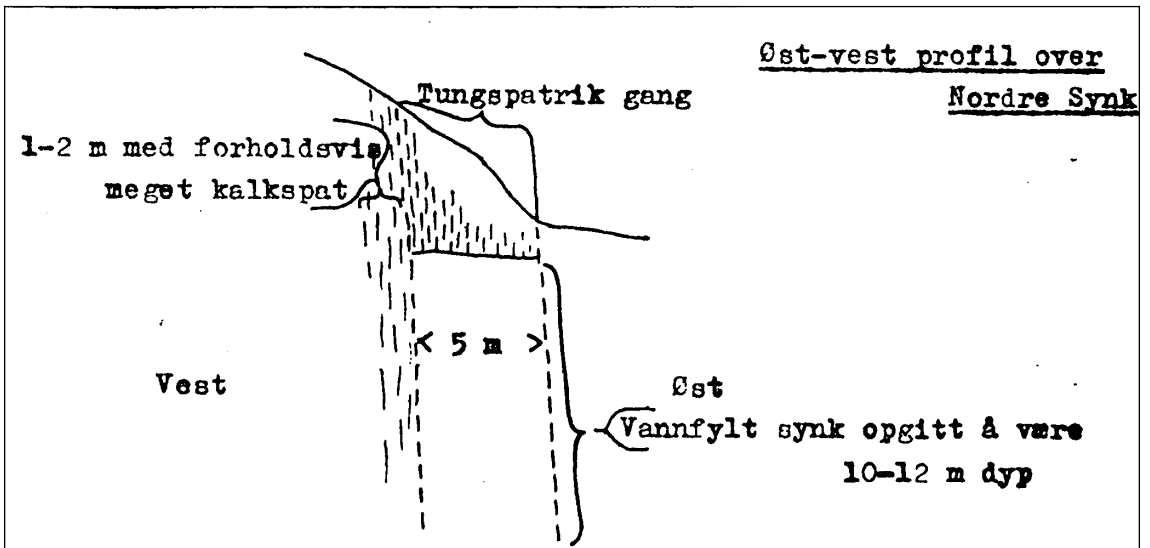
Verner Dannow, Norsk Hydro (1979): Heskestad tungspatforekomst, Lista. Et teknisk-økonomisk overslag. NH 18.

Ole Fridtjof Frigstad (1991): Kopi av brev til David Kroslid, Tomstad, 4560 Vanse

Ole Fridtjof Frigstad (1991): Kopi av brev til Åse og Birger Kroslid, Elle, 4560 Vanse.

Skisse over forekomsten og eiendommer i 1947. Etter A. Bugge (1947).

Tegning som viser snitt av baryttgangen på Heskestad. Etter A. Bugge (1947).

Også andre steder på Sørlandet har barytt blitt funnet: Plate med baryttkrystaller fra Timeneskrysset i Kristiansand. Bildebredde: 6 cm. Foto og samling Atle Michaelsen.